

- 1907 -

Bogdan TEODORESCU*

Îndeobște ignorate după 1989, mișcările țărănești de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul veacului trecut, reintră în actualitate în aceste zile, la un secol de la marile răscoale din 1907 și în perspectiva aderării țării noastre la structurile Uniunii Europene.

Timpul care s-a scurs de atunci nu a fost suficient pentru a stabili responsabilitățile și vinovații: arendașii străini sau legile strâmbe, instigarea calificată, de la Spiru Haret la Vasile Kogălniceanu și de aici la socialiști sau chiar la un posibil amestec destabilizator al Rusiei nemulțumită de bilanțul fast al jubileului carlist din 1906. Peste toate, câte pot fi negate sau afirmate, rămâne bătrâna concluzie a lui Bălcescu care vorbea răspicat despre deceniile de „trudă, suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însuși” (*Mersul revoluției în istoria românilor*) și realitatea necontestabilă că la începutul secolului XX coexistau în aceeași țară două Români și un stat și o societate profund dezbinată.

Deși nu a fost un trăsnet din senin, ridicarea țăranilor, întinsă pe întreg teritoriul României din Flămânzii Botoșanilor și până în inima Olteniei, a avertizat asupra modului în care elitele politice românești înțeleseră să împlinească modernizarea. Pentru că apăreau la suprafața lucrurilor, anii de dinainte de primul război mondial au reprezentat o veritabilă „*belle époque*” și nu numai pentru unele categorii sociale. Unirea și independența, precum și stabilitatea politică de invidiat a tânărului stat, creaseră premise favorabile unei creșteri economice fără precedent, sensibil stimulată de stat atât ca întreprinzător, cât și ca reglator.

Populația urbană a crescut cu 90% între 1859 și 1899, efect al unei susținute mișcări a forței de muncă dinspre sat spre orașele „industriale” – București, Galați, Brăila și Ploiești.

Tarifele vamale protecționiste și legile pentru încurajarea industriei au stimulat activitățile din acest domeniu. Chiar dacă, la începutul secolului XX, agricultura își păstra poziția de întâietate, numărul întreprinderilor a crescut în douăzeci de ani (1887-1915) de 10 ori, capitalul tot pe atât, iar valoarea producției de peste 14 ori (în domenii precum industria alimentară, chimică, a

* Profesor la Liceul „Victor Babeș, București

prelucrării lemnului și a metalelor sau a confecțiilor). Creșteri exponențiale cunoștea în epocă și industria extractivă, cu deosebire a petrolului unde de la 33 mii de tone exploatare în 1886 se ajunsese la 1848 mii în 1913. În 1915 România dispunea de 3500 kilometri de cale ferată cu întreaga infrastructură (gări, poduri, tunele, etc.).

Înființarea Băncii Naționale a României din 1880 a însemnat momentul de început al constituirii instituțiilor bancare moderne. După introducerea sistemului monometalist în anii 1889-1890 și după adoptarea prevederii ca cel puțin o treime din emisiune să aibă o acoperire în aur și devize, cursul monezii românești s-a menținut constant până în 1914 – paritatea leului cu francul francez și belgian și lira sterlină, o marcă germană fiind egală cu 1,24 lei iar în dolar S.U.A. cu 5,18 lei.

Expresie a unei bune organizări, dar și a unei creșteri economice sănătoase, bugetul statului a sporit constant din 1867 până la Primul Război de 60 de ori, iar din 1901 până în 1914 s-au înregistrat numai excedente.

Pe structura bugetului din 1899/1900 se poate remarca la capitolul cheltuieli, pentru instrucția publică se cheltuiau 30 milioane franci, mai mult decât la interne, externe și justiție luate la un loc (18,5 + 5,6 + 6,6).

Este de remarcat însă că în pofida succesului din domeniul industrial, în balanța exportului, materiile prime derivate din agricultură dețineau procente covârșitoare (cereale – 91,3% în 1893).

Acești indici de creștere au produs importante modificări sociale: s-au consolidat pozițiile, inclusiv politice ale unei mari burghezii interesate în industrie, comerț, activități bancare (528 de proprietari cu venituri de peste 10.000 lei). A început să prindă contur o clasă mijlocie, încă puțin numeroasă dar în permanentă extindere, răspunzând nevoii de birocrați și specialiști ai statului modern. De proveniență rurală, a început să crească, pe măsura mării numărului de întreprinderi, și categoria muncitorilor calificați și necalificați.

Din păcate, această Românie, în general prosperă și cultivată, dispunând de mari resurse și pe deplin sincronă cu modernizarea, reprezintă doar o parte a întregului. La marginea orașelor cu alei largi și clădiri instituționale și rezidențe monumentale se află o altă lume, trăind la limita inferioară a mijloacelor de subzistență, locuind în condiții precare, fără acces la asistența medicală, instrucție și viața publică.

Cealaltă Românie, rurală, căci despre ea este vorba, producea totuși două treimi din produsul național brut și asigura trei sferturi din exporturile țării. Ocupația ei de bază, agricultura, era și pe atunci cea dintâi ramură economică deși anii de la sfârșitul secolului al XIX-lea schimbaseră prea puțin în regimul muncii și al proprietății sau în dotarea ei tehnică.¹

În urmă cu mai bine de 40 de ani, reforma agrară din vremea lui Cuza acordase țăranilor libertatea individuală și pământul pe care-l lucraseră pentru moșieri. Independența economică nu o putuseră obține, căci 70% din suprafața arabilă rămăsese marilor proprietari iar relativ repede s-a constatat că atât

¹ Pentru întreaga problematică a modernizării societății românești la începutul secolului al XX-lea, vezi Keith Hitchins, *România 1866-1947*, Ed. Humanitas, București 1996, capitolul „Societate și economie”, pag. 174-223; rezumat în *Istoria României*, Ed. Enciclopedică, București 1998, pag. 399-405 și *Istoria românilor*, vol. VII, tom II, Ed. Enciclopedică, București 2003, pag. 31-147.

suprafețele arabile cât și spațiul de pășune era neîndestulător pentru a acoperi nevoile familiei țărănești.

O creștere demografică explozivă, mai cu seamă la sate (chiar în familia autorului acestor rânduri, străbunii săi materni au avut 18 copii, dintre care, e drept, doar 8 au ajuns la maturitate) și absența legii primogeniturii, care determina tații de familie să-și risipească mica avere funciară între toți copii, a desăvârșit dezastrul. În fața celui cu pământ puțin se aflau doar două soluții: fie să vândă sau să ipotecheze proprietatea moștenită, fie să refacă vechea relație cu moșierul, solicitându-i altă suprafață pentru lucru. Să spunem de la început că de fapt și cei din prima categorie ajungeau mai devreme sau mai târziu în situația celorlalți. Pământul era al moșierilor (6 milioane ha) dar recoltele, animalele și mâna de lucru erau ale țăranilor. Între cele două părți s-ar fi putut încheia contracte reciproc avantajoase; din păcate legile care stabileau regimul învoielilor agricole reînnoiau vechile raporturi ale șerbiei. Țăranul era obligat, pentru pământul primit, să plătească în bani, să acorde produse, să efectueze muncă sau să practice câte ceva din fiecare. Se adăugau alte obligații, căci producătorul dorea și o suprafață suplimentară și chiar plocoane. Dacă la început raporturile moșieri, arendași, țărani au fost amiabile, proprietarii fiind interesați să-și asigure forța de muncă necesară, ulterior situația s-a schimbat. Pentru a-și asigura și produsele de care aveau nevoie, moșierii au solicitat autoritățile rurale să-i aducă cu forța la lucru și să instituie răspunderea colectivă pentru acei dintre săteni care refuzau să-și îndeplinească integral obligațiile, ceea ce s-a și legiferat, pentru ca ulterior, în 1882, într-o nouă redactare a aceluiași act normativ să se scoată sub presiunea numeroaselor proteste. Tot atunci s-au stabilit cu exactitate obligațiile țăranilor și s-a cerut ca recolta să fie strânsă la zece zile după recoltare pentru a nu lăsa loc la eventuale abuzuri, în situația în care se constata că recolta fusese mai mare decât se estimase inițial. Este însă de prisos să spunem că și în continuare țăranii, moșierii și arendașii au fost tratați inegal, primii fiind de regulă făcuți răspunzători pentru încălcarea de orice fel a contractelor și învoielilor.

Am rezuma foarte pe scurt. Așa cum se prezentau lucrurile Legea învoielilor îl obliga pe țăran să lucreze mai întâi pe moșia proprietarului și apoi pe pământul său. Înțelegerile cu moșierii și arendașii se produceau de regulă iarna fără a se ști dinainte care urma să fie calitatea muncii sale și în completa necunoaștere a factorilor climatici.²

Desigur același lucru era valabil și în legătură cu politica de taxe și impozite a statului față de lumea satului, de multe ori stabilită în funcție de interesele financiare ale perceptorilor. Să mai spunem doar că având un exercițiu limitat al drepturilor lor cetățenești, la cele politice cu deosebire, de multe ori toate rămâneau la cheremul proprietarului și al administrației, percepute în epocă egal răspunzătoare de situația țăranului.

În secolul al XIX-lea situația raporturilor dintre proprietari și țărani s-a complicat și mai mult o dată cu apariția unui intermediar – arendașul. Utilitatea lui se explică prin dezinteresul unor moșieri de a-și exploata pământul în noile condiții

² vezi și Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat din România*, vol. 2, București. 2001, pag. 119-115

(transformată într-o proprietate capitalistă, supusă impozitelor, obligată să producă beneficii, exploatarea agrară comporta alte competențe decât cele cunoscute din trecut). Unii, precum poetul Vasile Alecsandri, rămâneau la moșiile lor dar întâmpinau mari dificultăți de acomodare, alții preferau pur și simplu să trăiască la oraș, în țară sau în străinătate, mulțumindu-se să primească din când în când veniturile produse.

De cele mai multe ori complet în afara a ce se întâmpla pe moșiile lor, proprietarii erau în permanentă căutare a unui arendaș bun, băiat descurcăreț, care să fie capabil să exploateze resursele cu folos pentru stăpân, păstrând aparența unor relații bune cu țărani.

Numai că arenda acordată moșierului pentru pământul său era o investiție care trebuia să producă profit, arendașul fiind de regulă un deținător de capital, un „manager” capitalist interesat de capacitatea afacerii astfel inițiate de a-i spori veniturile.

Trebuie recunoscut că sumele de bani necesare pentru a intra în rândurile arendașilor le aveau de regulă străinii, mai cu seamă evreii, cu deosebire în Moldova, dar și că mulți dintre ei au ridicat valoarea proprietăților, au mărit producția și au sporit considerabil veniturile moșierilor. Nu în ultimul rând, cum se va vedea și mai jos, rezultatele deosebite în agricultura românească a începutului de secol li se datorează lor.

Dorința de câștig a arendașilor completa „setea de pământ”, de fapt nevoia de a ieși din starea de sărăcie cronică a țăranilor, ambele lucrând în sensul sporirii constante a suprafețelor în acest regim. După statistici ale timpului 56,88% din moșiile de peste 500 de ha. și 72% din suprafața celor de peste 3000 de ha. erau arendate în primii ani ai secolului XX. Succesul afacerii a condus la constituirea „trusturilor arendașești”, mai întâi în Moldova unde frații Fischer dețineau în 10 județe 237.863 ha. din care aproape 160.000 ha. spații de cultură. Alte asociații de același tip aparțineau fraților Juster, printre marii arendași numărându-se Gultman, Druckmann, Zlater sau Costiver. După modelul din Moldova se constituiseră alcătuirii asemănătoare și în Oltenia, una dintre ele îndeobște citată aparținând lui Vasile Mirică, Sima Năiculescu și I.G. Drăgulescu.

După datele lui G.D. Creangă, în Moldova arendarea se raporta la 62% din exploatarea, românii deținând o pondere de 44%, evreii 43%, iar străinii creștini 13%. Trusturile arendașești controlau nu doar forța de muncă dintr-o întreagă regiune; puterea lor economică le permitea să blocheze activitatea băncilor de credit sau să aducă forța de muncă străină. Practic, în aceste condiții de regulă profitabile pentru moșier, arendașul proceda ca un proprietar, fiind perceput de țărani ca atare. Să nu uităm însă că responsabil de starea acestuia din urmă nu era arendașul, care în situația în care etnic și confesional era evreu nu dispunea de nici o posibilitate de a ameliora situația țăranului, nebeneficiind de drepturi cetățenești.³

Privite din toate aceste perspective lumea satului suferea de o presiune puternică fiind obligată să intre în societatea modernă cu o suprapopulație pe care industria urbană nu putea să o asimileze, cu un inventar agricol precar și cu

³ 1907 în perspectivă istorică, Ed. Junimea, 1977, pag. 88

o posesiune a pământului care menținea vechea dependență de proprietar, acum și de „managerul” său, arendașul. Statul încercase de-a lungul anilor câteva paleative, păstrând însă neschimbată natura marii proprietăți funciare: împrumuturi parțiale, mai cu seamă din moșiile sale, băncile populare care creditau ca împrumuturi cu dobândă sporită pe țărani dornici să-și cumpere pământ, în jurul cărora s-au coagulat obștiile sătești, asociații ale țăranilor, care puneau la dispoziția acestora pământul în condiții mai avantajoase decât cele ale marilor proprietari.⁴

Creșterea demografică, mai buna organizare a activităților productive, atragerea sporită a produselor gospodăriei țărănești în marele circuit comercial național și internațional, au creat de-a lungul timpului o supraproducție agricolă, care a îmbogățit pe proprietari, arendași, negustori, inclusiv statul prin politica sa de impozite, dar a sărăcit și a adus la expunere exact pe cel care din munca sa sporise această avuție. Majoritatea țăranilor locuia în case construite din materiale friabile (lut, paie, coceni sau trestie), 2 camere cu mobilier sărăcăcios în care se înghesuiau părinții și o familie numeroasă. Starea de subnutriție într-o continuă agravare, cu consecința sa imediată, răspândirea marilor boli sociale ale secolului între cale pelaga în primul rând. Starea culturală precară, absența localurilor de școală, dar și a învățătorilor, ca și starea degradată a celor care funcționau explică numărul mare de analfabeți, cu toate măsurile întreprinse de părintele învățământului rural care a fost Spiru Haret. „Agitatorii” viitoarelor răscoale s-au recrutat din rândurile burgheziei rurale în creștere numerică pe măsura diversificării instituțiilor satului. De obârșii diferite, doar o parte provenind din lumea în care funcționau, în general prost plătiți, ei aveau să joace roluri diferite în tragedia care se pregătea: unii în fruntea mișcărilor de protest, alții printre victime (străbunicul matern al autorului acestor rânduri, învățător în comuna Suhaia din județul Teleorman, unde împreună cu soția a profesat mai bine de 30 de ani, amândoi, adevărați „luminatori” ai satului, au scăpat de la moarte și de la devastarea locuinței printr-o minune a cărei amintire s-a perpetuat în familie de un secol).

La începutul anului 1907 nimic nu prevestea tragedia atât de apropiată. România sărbătorise cu fast jubileul de 40 de ani al regelui Carol și se înfățișase lumii la expoziția națională prilejuită de acest eveniment ca o țară stabilă și prosperă.

Funcționarea ireproșabilă a „rotativei guvernamentale” adusesse la cârma țării în decembrie 1904 pe conservatori al căror lider George Gregore Cantacuzino (deloc întâmplător cel mai mare proprietar funciar al momentului) devine președintele Consiliului de Miniștri. Deși dominat de marii proprietari funciari, parlamentul a dezbătut în repetate rânduri proiecte de legi avansate de majoritate sau de opoziție care s-au așezat în limitele problemei agrare. Înfruntarea politică avea în vedere două direcții esențiale: conservatorii care ar fi dorit doar îmbunătățirea situației țăranilor, se pronunțau pentru păstrarea neștirbită a marilor proprietăți, eventuala vânzare de pământ exclusiv din domeniile statului,

⁴ *Problematika legislației agrare în Corpurile legiuitoare, în Istoria parlamentului și a vieții parlamentare din România, vol. I, București, 1983, pag. 341-351*

menținerea micii proprietăți, îmbunătățirea administrației, extinderea și eficientizarea creditului, ridicarea nivelului de cultură al țărănimii.

Și în versiunea liberalilor, nu pământul era problema sătenilor, ci reglementarea muncii pe baze moderne. Chiar dacă, spre deosebire de conservatori, liderii acestui partid aduceau în discuție structura proprietății (cu fărâmițarea excesivă a loturilor țărănești) dacă demascau abuzurile administrației, fiscalitatea, lipsa de cultură a țăranilor, soluțiile lor cereau doar aplicarea corectă a legilor în vigoare, colaborarea prietenească a țăranilor și moșierilor sau instruirea satului de către școală și biserică.⁵

Ca o tristă premoniție a răscoalelor care se apropiau Parlamentul a discutat la nesfârșit despre Casa rurală, care ar fi trebuit să înlesnească țăranilor achiziția de suprafețe arabile mici și mijlocii. În 1906 trusturilearendășești au prilejuit ample comentarii în general la Senat, liderul liberal D.A.Sturdza, aflați în opoziție, afirmă că frații Fischer și Juster dețin o șesime din întinderea cultivată a județelor Iași, Botoșani și Dorohoi și că cei numiți practică pe lângă metode incorecte pentru a-și spori beneficiile: măsurători incomplete ale pământului și frecventa înșelare la socoteală a țăranului analfabet.⁶

Nu este de mirare că două din principalele curente ideologice ale timpului abordau chestiunea țărănească.

„Sămănătorismul” al cărui nume venea de la revista înființată de un grup de intelectuali în frunte cu Nicolae Iorga (1901-1910) avea o orientare conservatoare idealizând satul patriarhal, boierimea și țăranul și valorile lumii rurale medievale în opoziție cu orașul blestemat ca receptacol al tuturor relelor lumii moderne (a se citi capitaliste). Îndemnul de a ridica satul prin cultură era însă pozitiv și demn de urmat.

Prelungind în societatea românească ecourile narodicianismului rus, poporanismul teoretizat de C. Stere preconiza „luminarea” poporului de către intelectuali. Considerând obștea țărănească superioară unui proletariat care la noi se năștea greu, poporanii se deosebeau de sămănătoriști practicând o viziune realistă asupra satului, dezvoltată de scriitorii și artiștii grupați în jurul publicațiilor „Evenimentul literar” și mai cu seamă „Viața românească” (foarte citită de intelectualii satului, inclusiv de străbunicul meu despre care a mai fost vorba, care ne-a lăsat moștenire o colecție cvasi completă începând cu numărul inaugural din 1906).⁷

De altfel pentru a contura mai bine modul în care „chestiunea țărănească” domina lumea intelectuală și artistică o simplă enumerare a capodoperelor din această arie tematică, apărute în anii imediat premergători răscoalelor va fi sperăm foarte edificatoare. După ce în anii 1898 și 1898-1900 apăruseră monumentalele lucrări „Cimiliturile românilor” de Artur Gorovei și cele trei volume ale Sărbătorilor la români de Semion Florea Marian, precum și în 1901 primul volum din „Istoria limbii române” de O. Densușianu, poeți și prozatori aflați atunci la debut, precum St. O. Iosif sau Mihail Sadoveanu (cu nu mai puțin de 4 cărți

⁵ *Istoria Românilor*, vol. VII, tom VI, pag. 95-96

⁶ *Istoria Parlamentului*, vol. I, pag. 350-351

⁷ Pentru cele două orientări ideologice vezi Z. Ornea, *Poporanismul*, București, 1972 și *Sămănătorismul*, București, 1998

publicate în același an - 1904) consacra numeroase pagini satului și țaranului român. Celebra pânză a lui Ștefan Luchian, „La împărțitul porumbului”, care înfățișează un grup de țărani famelici, în așteptarea a ceea ce le-a mai rămas din recoltă, a fost prezentat în 1905.

În imediata noastră vecinătate se întâmplau evenimente semnificative nu fără ecou în societatea noastră. Apariția unei noi generații de lideri a avut efecte asupra mișcării naționale românești din Transilvania și la Congresul de la Sibiu al P. N. R. „pasivismul” a fost abandonat în favoarea „activismului”.

Doi ani mai târziu, în 1907 chiar, în ianuarie, în Austria votul cenșitar era înlocuit cu votul universal masculin, pentru Reichrat, ceea ce deschidea clasei politice românești șanse de a participa la viața parlamentară. În Rusia anii 1905-1907 au fost marcați de o revoluție burghezo-democratică. Episodul revoltei de pe crucișătorul Potemkin (care a furnizat subiect unui celebru film în regia lui Serghei Eisenstein, douăzeci de ani mai târziu) a avut și un epilog românesc, nava ancorând în cele din urmă la începutul lui iulie 1905 în porul Constanța.

Lărgind aria cercului vom constata că în anii de la începutul secolului tobele războiului au continuat să bată asurzitor iar politica de bloc a avut succesele scontate. S-au încheiat conflicte, precum cel ruso-japonez prin pacea negociată de americani și încheiată în cele din urmă la Portsmouth (Virginia, S.U.A.) în septembrie 1905, noi crize s-au declanșat, precum cea prilejuită de vizita împăratului German Wilhelm al II-lea la Tanger care era gata să arunce omenirea într-un conflict, având în vedere și interesele marocane ale Franței. Marile puteri nu erau pregătite de război așa că în cele din urmă conferința de la Algeșinas (Spania) a tranșat diferendul în favoarea Franței. În iunie 1907 va mai înregistra Conferința pentru pace de la Haga (cu participarea a 44 de state), în iunie-octombrie și rotunjirea Triplei Înțelegeri sau Antante prin încheierea acordului anglo-rus de la Sankt-Petersburg.

Pare de neimaginat că între lumea rurală românească cu dramele, suferințele și revoltele ei și spațiul marilor decizii politice unde se hotărăște pacea sau războiul continental și planetar să existe o cât de mică legătură. Și totuși, așa cum vom vedea fermitatea liderilor politici de la București, gata să pună capăt revoltei cu cele mai dure mijloace („întâi represiunea și pe urmă vom aviza”, avea să spună P. P. Carp în vâltoarea evenimentelor) precum și ofertele aparent dezinteresate ale Imperiului dualist și a celui rus de a se implica în liniștirea răsculaților arată limpede cât de necesară era stabilitatea politică a României și cât de mult contau resursele ei pentru Europa.

Răscoalele din 1907 nu au izbucnit din senin. Vreme de aproape 20 de ani, practic din 1888, societatea românească era zguduită periodic de puternice convulsii sociale țărănești. În acești ani s-a câștigat experiență în organizarea unor mari acțiuni revendicative și tot în acești ani guvernele aflate la cârma României au învățat să reprime cu forța armelor orice revoltă.

La 1888 răscoalele au început la Urziceni (în Ialomița) răspândindu-se ulterior în Ilfov, Prahova, Vlasca și Dâmbovița. În Muntenia și Oltenia faza de apogeu a fost la începutul lui aprilie, dar în Moldova s-a prelungit până în septembrie. Anii care au urmat până spre 1900 au înregistrat circa 400 de mișcări mai puternice, anii mai importanți fiind 1889, 1892, 1894, 1898, 1899 și 1900, cu două vârfuri în 1894 când au fost 100 de acțiuni și 1898-1900 cu peste

150. Moldova (în 1889, 1894) și Oltenia și Muntenia (Teleormanul, spre exemplu apare și în 1892 și în 1898 și în 1899) alternând în periodicitatea mișcărilor. Se apreciază că cea mai puternică ridicare țărănească din acest timp s-a desfășurat între 27 mai -7 iunie 1899 în gara Slatina în contextul alegerilor parlamentare din acel an și a susținerii de către țărani a unui candidat pentru Colegiul III care promisese că le va reprezenta interesele.

Ulterior alte frământări s-au iscat atunci când s-a solicitat o anchetă în legătură cu falsificarea alegerilor, confruntărilor violente dintre unitățile militare, trimise să stabilizeze situația și răsculați le-au căzut victime 20 de țărani uciși; 3 ofițeri și 23 de soldați au fost răniți.⁸

Marile răscoale din 1907 au fost precedate de frământări și revolte în sate din Moldova (Dorohoi, Suceava, Botoșani, Vaslui în 1906 și în iarna 1907), de loc întâmplător în aceleași județe unde se vor desfășura și ulterior tulburările cunoscute.

Nu este datoria autorului rândurilor de față să stabilească desfășurarea în detaliu a răscoalelor de acum un secol, să stabilească responsabilități sau să minimizeze vinovați, ci doar să semnaleze câteva situații care ne pot ajuta să înțelegem ce s-a întâmplat atunci.

Este îndeobște cunoscut ca punct de plecare al evenimentelor incidente din comuna botoșenească Flămânzi, desfășurate între 8-12 februarie 1907. Contextul este și el notoriu – moșia comunală era disputată de Mochi Fischer și Berman Juster, primul fiind dispus pentru a obține arenda să ofere țăranilor contracte avantajoase, promițându-le 25 lei falcea de pământ și 15 lei falcea de imaș. . În iarna care a urmat, între cei doi competitori s-a ajuns la o înțelegere și în consecință arenda a fost atribuită lui Fischer care a plătit însă o despăgubire enormă (1.000.000 lei). În noua situație promisiunile din toamnă nu mai aveau relevanță și din acest motiv semnarea contractelor întârzia. După unele surse sătenii erau dispuși să mai adauge 5 lei de falce pentru a păstra un profit corect între profitul proprietarului și al arendașului. Incidentele se declanșează pe 8 februarie când administratorul Constantinescu amenințându-i pe țărani și chiar lovind pe unul dintre ei este la rândul său bătut. 20 de jandarmi sosesc la fața locului și țăranii se liniștesc. În aceeași seară printr-un memoriu este solicitat să intervină prefectul județului care pune în vedere arendașului, și acesta acceptă, să facă până la 1 martie contracte agricole care să-i mulțumească pe țărani. Ancheta prefectului și în alte sate arendate lui Fischer constată peste tot aceeași situație și solicită intrarea în legalitate. Nicăieri nu s-a înregistrat vreo înfruntare între săteni și jandarmi.⁹

Din păcate lucrurile au luat o altă direcție atunci când s-a constatat că nici vorbă ca promisiunile făcute prefectului să fie împlinite. Fischer nu a vrut să-și respecte cuvântul dat în toamnă, a insistat să semneze contractele în alte condiții și văzând că este imposibil s-a retras la Cernăuți. Termenul limită pentru semnarea învoielilor – 1 martie – nu a mai fost respectat dar din vina arendașilor și în această situație, la sugestia unor învățători din satele moldovene, s-a cerut

⁸ *Tabele din 1907 în perspectivă istorică*, Junimea, 1987, pag. 76-80.

⁹ Alex. Mihai Strenescu. *Op. cit.*, pag. 131-136

proprietarilor să împarte pământul pentru lucru. În consecință, sub presiunea răscoalei cu întindere în întreaga Moldova, se cer contracte noi mai avantajoase țăranilor, în unele locuri acestea chiar fiind încheiate.

Incidentele de la Botoșani produc primele victime, armata fiind obligată să riposteze. Extinderea valului revoltei și în Muntenia și Oltenia în primele zile ale lunii martie se însotțește cu devastări, înfruntări cu armata, morți și răniți.

Câteva situații din județul Teleorman: la Alexandria țăranii solicită pământ din moșia comunei, până atunci arendată partizanilor partidului la putere. 2300 de locuitori alcătuiesc o petiție ajutați de mai multe persoane, acuzate ulterior de a fi instigat la răscoală. Pe 7 martie este trimisă chiar o telegramă Regelui cu același conținut. Lucrurile se liniștesc pentru a reizbucni cu o forță sporită pe 9 martie când în scenă intră rezerviștii care urmau să se prezinte la companie spre a merge la Turnu Măgurele, capitala județului. În drum spre gara orașului un grup de locuitori îi instigă la revoltă cerându-le să nu se ducă la cazarmă cu atât mai mult cu cât între ei erau țăranii care doreau și ei pământ. În cele din urmă localitatea este devastată începând cu Sinagoga și cu magazinele evreilor. Armata intervine târziu și abia a doua zi împiedică repetarea distrugerilor.¹⁰

În comuna Lisa, atenția răsculaților care au urmat exemplul celor din satele învecinate Pratia, Vijjoara și Subaia, a fost îndreptată către arendaș, care prevenit fugise. „Au spart totul, jefuind din odăi cele mai mici lucruri, au pus foc la pătule, magazine și șoproane, au împărțit vitele și au incendiat grajdurile.”¹¹

Încercările de a intra în Turnu-Măgurele, capitala județului, au eșuat, în înfruntările de la marginea orașului pierzându-și viața 3 țărani.

O situație specială s-a înregistrat în comuna Tătăreștii de Jos unde pe 11 martie țăranii răzvrățiți au distrus locuința preotului Vasile Nănescu, preotul bisericii locale, distrugându-i întreg avutul. Patru zile mai târziu, înarmat cu o pușcă și însoțit de mai mulți locuitori au trecut la arestarea instigatorilor și a capilor răscoalei.

Marin Ioniță Dumitrică, considerat conducătorul celor care au devastat, a fost prins, legat cu o funie și târât spre primărie. Pe drum „mânat de patima unei josnice răzbunări” preotul îl lovește pe cel considerat vinovat cu o măciucă în cap după care îl împușcă mortal.¹²

Situația din țară, complet scăpată de sub controlul autorităților, a condus în cele din urmă la demisia Guvernului conservator condus de Gh. Grigore Cantacuzino și formarea unui nou cabinet liberal cu D.A. Sturdza prim-ministru și cu Ionel Brătianu la Ministerul de Interne și generalul Al. Averescu la Ministerul de Război, care au trecut de urgență la împărțirea țării în zone, stabilind măsurile de pacificare.

Între primele decizii adoptate de Brătianu se numără schimbarea prefecților numind în Moldova numai membrii marcanți ai fostului partid socialist „generoșii” care trădaseră în 1899 trecând la Partidul Liberal, precum I.C. Atanasiu la Covurlui, Constantin Stere (la Iași), Ion Radovici (la Vaslui), G. Diamandy (la Tecuci), etc. La 18 martie 1907 Parlamentul a adoptat Legea pentru declararea stării de asediu prin care erau suspendate unele libertăți constituționale,

¹⁰ 1907 in *Teleorman*, Ed. Acord, 1977, depoziții de informatori, pag. 160-162.

¹¹ *Ibidem*, pag. 165

¹² *Ibidem*, pag. 214

autoritatea era preluată de instanțele militare iar tribunalele militare preluau judecarea tuturor delictelor petrecute în vremea tulburărilor.¹³

În județul Teleorman prefectul Iarca a procedat în consecință împărțind trupele în subordine pe companii cărora le-a fost repartizat un spațiu de supraveghere în câteva comune.¹⁴

În Teleorman ordinea fusese restabilită pe 19 martie dar prefectul avertiza asupra celor care din ură și răzbunare continuă abuziv arestările. Pe 3 aprilie revenea către secțiile de jandarmi cerând imperativ să fie oprite atât cercetările cât și arestările.¹⁵

Totuși va fi silit să elibereze 1170 persoane aflate în detenție, suficient pentru a evidenția zelul organelor de anchetă. Același demnitar a cercetat întreg județul pentru a evalua pagubele, constatând că proprietarii și arendașii au pierdut bunuri în valoare de 7.853.540 lei.¹⁶

Zeci de acte de acuzare, multe publicate, au adus în fața judecății sute de săteni din Teleorman. Dintr-un opis cu cei condamnați aflăm că sentințele pronunțate între 23 iunie-18 decembrie, 46 de persoane, toți plugari, au primit între 5 și 10 ani de muncă silnică, 5 au fost condamnați la muncă silnică pe viață, iar alte 8 închisoare corecțională între 5 și 10 ani pentru omor.¹⁷

Ajungem astfel la chestiunea foarte delicată a morților din 1907, evident, de numărat în ambele tabere. Corect mi se pare deci a ști: câți arendași și funcționari rurali au fost uciși de săteni și implicit câți țărani au murit executați de forțele de represiune. Statisticile făcute de prefecturi îi înregistrează, de regulă, de-a valma și pe unii și pe ceilalți. În aprilie 1907, la Giurgiu în Vlașca se face un tabel cu 4 locuitori morți (2 din Toporu și câte unul din Preajba și Băbăița) care au lăsat în urmă familii fără nici un mijloc de existență pentru care se acordă ajutor între 20 și 60 de lei. În aceeași zi, în același loc, se alcătuieste un alt tabel cu toți locuitorii morți cu ocazia răscoalelor din județ (18 la număr, dintre care 15 uciși de armată și alți 3 de locuitori, 17 erau agricultori, unu era mecanic).¹⁸

În Dolj unde s-au înregistrat cele mai violente episoade ale răscoalei și unde s-a folosit artileria s-a înregistrat și un număr ridicat al celor decedați. Proprietari și arendași dar și țărani, parte în timpul luptelor, parte ulterior sub diferite pretexte. Prefectul I. Nițescu enumera „la Rojiștea – 30 morți, la Foișoru – 1 împușcat, la Alamjiu -6, la Coțofenii din Jos – 10, la Goliștea Mare -1 și 15-20 răniți, la Sobia – 12 morți, la Grindenii – 8 morți, la Cocușteni, unde era conacul generalului Gîgiu, comandantul Diviziei a II-a, care pacifică în zonă, - 8 morți, Căciulești -1mort.”¹⁹

Fără să intrăm în detalii vom încheia acest subiect afirmând că cifra celor dispăruți rămâne încă de aflat. Dacă cei 11.000 de morți reprezintă evident o mare exagerare deși ani de zile în vremea regimului comunist această sună a fost vehiculată (egală cu numărul de țărani colectivști participanți la adunarea festivă din aprilie 1962 care încheia cooperativizarea), nici alte cifre, deși produse de înalți

¹³ Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, pag. 150

¹⁴ 1907 în Teleorman, pag. 224-225

¹⁵ *Ibidem*, pag. 225

¹⁶ *Ibidem*, pag. 225

¹⁷ *Ibidem*, pag. 220-222

¹⁸ *Ibidem*, pag. 150-151

¹⁹ Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, pag. 171-172

demnitari, contemporani cu evenimentele, nu pot măsura exact dezastrul produs de acest conflict, felul în care statul și poporul s-au înfruntat nemijlocit cu ciomagul, pușca și tunul. Dintr-un ordin de zi al regelui Carol I aflăm că în 5 zile au fost mobilizați 140.000 de rezerviști , „care au avut o datorie dureroasă de îndeplinit, dar averea și buna rânduială trebuie apărate cu orice preț”. Spre cinstea lor, cel puțin o parte din cei de mai sus au refuzat să tragă în consătenii lor (inițial condamnați la ani grei de temniță, au fost ulterior amnistiați).²⁰

Avalanșa legislativă care a urmat, precum și proiectele de legi ale împrumutării finalizate abia după primul război și înființarea României Mari, la care avuseseră o parte de contribuție și cei răsculați cu doar un deceniu în urmă, au dovedit limpede teama clasei politice de un nou 1907.

Nu este exclus ca cei mai luminați lideri politici ai vremii să fi înțeles că România nu putea intra în modernitate cu o țărănime lipsită de proprietate și de cele mai elementare drepturi.

Rămân însă o mulțime de întrebări tulburătoare: ar fi putut fi evitată teribila înfruntare de acum 100 de ani, știut fiind că a fost precedată de un lanț întreg de răscoale ? Era dispusă clasa marilor proprietari și a arendașilor (în rândurile cărora burghezia era bine reprezentată) să facă acele concesii care să amelioreze situația țărănimii?

Ce îi trebuie satului românesc ca să fie parte a lumii moderne?

²⁰ *Ibidem*, pag. 184